

Een hedendaags oorlogsmonument

Khaled Dawwa, *Voici mon cœur !* (Ziehier mijn hart!)

*In het kader van de herdenking van 80 jaar Vrijheid in Nederland presenteert museum Beelden aan Zee tot en met oktober een indrukwekkende installatie *Voici mon Cœur!* van de Syrische beeldhouwer Khaled Dawwa (Maysaf, 1985). Het zes meter lange oorlogsmonument heeft de vorm van een ruïneuze gevelwand in een door geweld geteisterd Damascus. Dawwa vluchtte vanwege de burgeroorlog in Syrië met zijn gezin vanuit Syrië naar Frankrijk, waar hij in de buurt van Parijs zijn atelier heeft. De bezoeker wordt uitgenodigd om na te denken over de blijvende gevolgen van oorlog en onderdrukking, en de impact op hele culturen en volkeren van de daarmee gepaard gaande verwoestingen.*

Etienne Boileau

Terwijl we onlangs stil hebben gestaan bij de bevrijding van Nederland, nu 80 jaar geleden, biedt Dawwa's werk een hedendaags perspectief op vrijheid. Juist nu met alle mondiale

dreigingen die op de aardbol spelen, krijg je de indruk dat het alleen hier in West-Europa nog veilig is. Geen wonder dat Dawa na een kort verblijf in Libanon er uiteindelijk voor koos om naar Europa te komen.

Maquette

De installatie van Dawwa heeft veel weg van een schaalmodel dat met akelige precisie met zowel klei als andere materialen is vormgegeven. Als je langs de rij verwoeste panden loopt, die in een aparte verduisterde zaal staat opgesteld, word je je ervan bewust hoe kwetsbaar onze vrijheid is. Dawwa laat je de installatie bij blauw nachtlucht bekijken, alsof het een zomerse nacht in Syrië is. De materiële schade aan de vernielde gebouwen is enorm: vloeren zijn ingestort, nergens zijn meer ramen en betonwapening steekt de lucht in. Het doet denken aan de overbekende journaalbeelden van de oorlogen in Syrië en Gaza, maar ook aan de oorlog in Oekraïne. Dawwa koos er bewust voor om geen licha-

men weer te geven. Hij concentreerde zich vooral op details van gebruiksvoorwerpen van de mensen die er woonden. Voor de huizen liggen gigantische bergen puin, daartussen kapotte fietsen en delen van oude schommels. Ook liggen er auto's onder het puin, zie je een kapotte koepel van een moskee en heren der vernielde hekwerken. Binnenin een van de huizen staat nog een verdwaalde voetbaltafel. Elders liggen boeken op een tafel. Het zijn details die aangeven dat er mensen in deze huizen hebben gewoond. Door het verkleinde formaat van gebouwen en interieurs en de afwezigheid van lichamen, komt het kunstwerk minder hard binnen bij bezoekers van de tentoonstelling dan de realiteit die verbeeld wordt. De werkelijkheid is immers duizendmaal heftiger.

De veel te vroeg overleden operaregisseur Pierre Audi verwoorde het aldus: "De wereld op het podium brengt hedendaagse problematiek dichterbij dan het nieuws zelf kan. Want in het theater dromen

Column

In het moment

we, en juist in die non-realiteit kunnen we een diepe connectie aangaan met wat we zien. In een tijd waarin voor oorlog en lijden openlijk reclame wordt gemaakt, biedt juist opera hoop." En dat geldt wat mij betreft zeker ook voor andere kunstvormen. Literatuur, beelden, de kunst, film en poëzie kunnen een dergelijke heftige problematiek als oorlog en geweld invoelbaar maken; er ontstaat bij ons empathie en mededogen bij het zien van slachtoffers en destructie. We wensen vurig dat er op termijn een einde aan de conflicten komt.

Arabische politiek

In een gesprek met Dick Broekhuizen, Hoofd Collecties Museum Beelden aan Zee dat op het Youtubekanaal van het museum staat, vertelt Dawwa dat hij zichzelf als beeldhouwer is gaan zien op het moment dat de Syrische revolutie plaatsvond. "Ik begon de gebeurtenissen in Syrië weer te geven in klei, en kon zo verwerken wat er op dat moment gebeurde in mijn land. Al geruime tijd ben ik geïnteresseerd in de politiek van Syrië en de Arabische landen in het algemeen. Ik vroeg me af: 'Hoe kunnen we het leven van mensen verbeteren door middel van kunst en de geschiedenis op een andere manier weergeven?'"

Het antwoord vond hij in de beeldhouwkunst. In eerste instantie werkte hij met het thema gevangenen en verbeeldde hij menselijke figuren, die volledig in touwen waren opgesloten (zelf heeft hij ook in de gevangenis gezeten). Met dat werk wilde hij de verhalen van de gevangenen in Damascus vertellen. Daarna begon hij te werken aan *Voici mon cœur!*. Het duurde drie jaar om deze immense installatie te voltooien, die later door een museum in Marseille werd aangekocht. Bij het maken vroeg hij zich af: 'wat betekent het om je huis te moeten verlaten en naar Europa te vertrekken? Hoe kan ik de omgeving van de families die ik ken, die er in een bepaald huis woonden, het beste weergeven?' Hij probeerde zich hun leven voor te stellen op basis van foto's.

Oorlogsmonument

In de begeleidende tekst bij de installatie valt te lezen dat *Voici mon cœur!* van Dawwa ook gezien kan worden als een hedendaags oorlogsmonument. Dat de nogal abstracte miniatuurvorm van het werk sterk afwijkt van de overwegend figuratieve representaties die we kennen van bekende oorlogsmonumenten, is mijns inziens geen bezwaar. Het werk laat meer dan voldoende ruimte voor individuele associaties met eigentijdse oorlogen en verwoestingen. Het raakt aan universele thema's als verlies van dierbaren, zoeken naar een nieuwe identiteit en de zoektocht naar vrijheid. (Een zoektocht die voor velen is uitgemond in een permanent verblijf in Europa.) Het kunstwerk herinnert ons eraan dat de strijd voor vrijheid en menselijke waardigheid niet eindigt bij een datum, maar een voortdurend proces is.

Khaled Dawwa *Voici mon cœur!*, t/m 2 november 2025,
www.beeldenaanee.nl

Khaled Dawwa, *Voici mon cœur!* 2018-2022
Collection Mucem, Marseille - Gift of the Fondation Antoine de Galbert,
with the support of Mme Fairouz Villain, L. Fontaine, Famille Pieyre de
Mandiargues, Barjeel Art Foundation (Sharjah) and Verena Butt d'Espous.

H.K.H. Prinses Beatrix tijdens de opening van ARTZUID 2025 in gesprek met kunstenaar Paloma Varga Weisz

Door Ralph Keuning

Langs de statige lanen van Amsterdam-Zuid, op het lommerrijke Lange Voorhout in Den Haag, en in de historische binnenstad van Leiden, staan beelden die zich niet in stilte laten benaderen, maar zich juist mengen in het geroezemoes van het stadse leven. ARTZUID, Voorhout Monumentaal en Beelden in Leiden zijn slechts enkele van de tentoonstellingen die ook deze zomer onze openbare ruimte tijdelijk herscheppen in een vrij toegankelijk museum.

Waar het museum zijn bezoeker nog vaak vraagt om ingetogenheid – fluisterend gesprek, trage tred, geconcentreerde blik – biedt de openbare ruimte een radicaal andere context voor kunstontmoeting. Hier geen drempel, geen entreeticket, geen verwachting, geen gedragscode. De ervaring is onvoorspelbaar, toevallig, misschien zelfs vluchtig. En juist dat maakt haar zo krachtig. Het is de ontmoeting tussen de haastige passant en het monumentale werk die tot stilstand dwingt. Een kind dat zijn ouders vraagt: "Wat is dit?" Een stel dat even zwijgt, de blik omhoog gericht.

Dit is betekenisvol. De museale ruimte functioneert als een seculiere kapel – gewijd, geconcentreerd. Maar in de publieke ruimte vervaagt de grens tussen kunst en leven. Kunst nestelt zich daar waar mensen elkaar kruisen: het park, de boulevard, de binnenstad. Ze opent een deur naar dialoog tussen mensen die elkaar anders nooit zouden spreken. Kunst verbindt, juist doordat ze onverwacht binnenvalt in het alledaagse ritme.

Misschien is dát wel de grootste verdienste van deze zomerexposities buiten: dat ze de kunst niet alleen tonen, maar haar opnieuw laten gebeuren – in het moment, in de blik, in de ontmoeting, de verbinding tussen kunst en kijker en tussen mensen via de kunst onderling. Midden in het drukke dagelijkse leven. Ongevraagd, ongedwongen, en daarmee juist nu des te noodzakelijker.